

Høringssvar til rapporten «Kunnskapssektoren sett utenfra»

Fra Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet.

Under punktet 1.4.2. Grunnopplæring og barnehage, foreslo ekspertgruppen Gjedrem & Fagnæs a) Utdanningsdirektoratet bør få ansvaret for å velge hvordan og av hvem oppgavene skal løses b) Antall nasjonale sentre bør reduseres vesentlig c) sentre bør evt. videreføres på bakgrunn av at de har en synlig og positiv effekt på kvaliteten i utdanningen og bør organiseres som forvaltningsorgan som styres etter mål og resultater d) sentrene bør ikke drive med forskning.

Om Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet

Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet, med Høgskolen i Bergen som vertsinstitusjon, er det nyeste av de ti nasjonale sentrene som er omtalt i rapporten fra Gjedrem og Fagnæs. Senteret ble etablert 1. oktober i 2013, og startet opp med ansatte i august 2014.

Senteret ble etablert med bakgrunn i flere samfunnsmessige problemstillinger, som lav gjennomføring av videregående skole, økende sosiale ulikheter, og det ble avdekket flere negative utviklingstrekk hvor en mente at økt fysisk aktivitet og sunt kosthold ville bidra positivt til barns trivsel, læring, utvikling og helse. De følgende nasjonale føringer lå til grunn for etableringen av senteret: St.meld. 20 På rett vei – kvalitet og mangfold i fellesskolen, St.meld. 34 Folkehelsemeldingen. God helse – felles ansvar og St.meld.24 Framtidens barnehage. Disse tre, i tillegg til den nye folkehelsemeldingen St.meld. 19 (2014-2015) Mestring og muligheter, er styrende for senterets virksomhet. Det foreligger også sterke signaler at NOU- 2015:8 *Framtidens skole. Fornying av fag og kompetanser* også skal tas med videre i utviklingen av kvaliteten i skolen, selv om stortingsmeldingen på nåværende tidspunkt ikke foreligger.

Mens de andre ni nasjonale sentrene har en eier og oppdragsgiver (Kunnskapsdepartementet), er Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet eid av to departement; både Kunnskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet, som et utgangspunkt for en brobygging mellom deres to sektorer. Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet er det eneste kompetansesenteret i Norge med en slik brobyggende rolle.

Senterets funksjon og oppgaver

Vi vurderer at Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet har en dobbel funksjon; både å bidra faglig til at barna får nødvendig bevegelse og sunn mat i løpet av dagen, som er typiske tiltak som skal fremme læring og utvikling (læringsmiljøtiltak) og som bidrar til kvalitetsutvikling knyttet til den generelle delen av læreplanen, og i tillegg bidra til økt kvalitet i skolefagene kroppsøving og mat og helse. Disse viktige fagområdene er sentrale for at barn og unge skal lykkes, noe som er framhevet i formålet i opplæringsloven: *Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet.*

Styrking av skolefagene: Senteret skal bidra til å styrke kvaliteten i skolefagene kroppsøving og mat og helse. Dette er fag som Ludvigsen utvalget har framhevet som svært viktig i skolen som helhet og for elevenes livsmestring og danning. Samtidig vet vi at kun en liten andel av

elevene på barne- og ungdomstrinnet i dag har lærere med fagutdanning i mat- og helse og kroppsøving. Senteret har en sentral rolle i å løfte disse fagene og slik bidra til å øke kvalitet og kompetansen i alle lærerutdanningene. Dette bidrar vi med på flere måter: 1) Vi tar initiativet til og lager møteplasser og nettverk med fagfolk fra UH-sektor og fra praksisfeltet, hvor det legges til rette for drøftinger i tillegg til de faglige innspill og presentasjoner av ny forskning og gode praktiske eksempler 2) Vi utvikler faglige, kunnskapsbaserte ressurser for fagene som gjøres lett tilgjengelige for målgruppene på vår nettside. Senteret presenterer blant annet en omfattende aktivitetsbank som retter seg mot både barnehager og skoler, ulike faglige ressurser til mat og helsefaget, og nasjonale retningslinjer og anbefalinger formidles til bruk i pedagogiske opplegg. 3) Senteret bidrar inn i utviklingen av nye nasjonale føringer gjennom høringsinnspill; rammeplaner for 5-årig lærerutdanning og ny rammeplan for barnehagen, og vi bidrar direkte inn i arbeidsgrupper invitert inn av Kunnskapsdepartementet eller Utdanningsdirektoratet. 4) Vi tar initiativet til pilot-prosjekter sammen med UH-sektor (senterets vertsinstitusjon og partnere) for å arbeide på tvers av avdeling for lærerutdanning og helsefaglige utdanninger, og på tvers av fag. Vi presenterer pilotprosjekter nasjonalt som skal vise både pedagogene og eiere av skoler og barnehager hvordan de kan jobbe på nye måter for å effektivisere bruken av tid, og å utnytte de faglige lokale ressursene på beste måte, og slik at flest mulig av barna trives i skolen, og tilegner seg den kompetansen de trenger for å bli skapende og bidragsytende medborgere.

Styrking av læringsmiljøet og målsettinger i den generelle delen av læreplanen: Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet bidrar til formidling av nye nasjonale føringer, slik at disse tas i bruk og implementeres i skole/barnehage og helsestasjon/skolehelsetjeneste. Senteret tydeliggjør i samarbeid med UH-sektor viktigheten av å implementere retningslinjene i utdanningene, og utvikler verktøy og faglige ressurser som studentene kan gjøres kjent med og kan ta med ut i sitt praktiske arbeid som ferdigutdanna lærere. De utfordrende problemområdene nevnt innledningsvis og som vårt senter bidrar til å finne løsninger på, representerer samfunnsproblemer Norge har felles med andre nordiske land og som er internasjonale satsingsområder. Rapporter fra EU og Verdens helseorganisasjon om tiltak for å redusere sosial ulikhet, og å redusere sykdom som følge av mangel på fysisk aktivitet og feilernæring peker på barnehagen og skolen som de arenaer som har de aller beste muligheter til å bidra positivt. Det er nødvendig å sette inn tiltak på et tidlig tidspunkt for at barna får den nødvendige kompetansen som gjør dem i stand til å mestre sine liv og til å bidra positivt i samfunnet. I kunnskapssektoren i Norge trengs det nytenkning om hvordan sektoren best kan systematisere innsatsen på dette feltet. Det ble gjort et nyttig grep i 2013 ved å opprette det nasjonale senteret for mat, helse og fysisk aktivitet, hvor to departement står sammen for å få til brobygging mellom helse- og utdanningssektoren som begge må bidra til bedre måloppnåelse i skole- og barnehage sektoren. Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet er satt sammen som et senter med sterk tverrfaglig tyngde innenfor våre fagområder, og vi er derfor også den instansen som har fått denne viktige rollen å være katalysator for samarbeid og brobygging mellom de to sektorene.

I løpet av den korte fartstiden har senteret bidratt inn med høringsinnspill og gjennom arbeid i faglige grupper i utvikling av ulike nasjonale føringer i sektor, mellom annet; ny folkehelsemelding, nydanning av fag i Ludvigsen utvalget, nye nasjonale retningslinjer for helsestasjoner, ny rammeplan for barnehagen, nye nasjonale faglige retningslinjer for mat og måltid i skoler, ny forskrift om rammeplan for femårig lærerutdanning, ny fagplan i faget mat og helse, og vurdering av fagplan i kroppsøving for videregående skoler. Senterets

kompetanse og faglige innspill har vist seg å ha betydning for politikkutforming og utforming av retningslinjer og planverk innenfor våre fagområder. Senteret arbeider tett med helsedirektoratet og med fylkeskommuner om å arrangere regionale konferanser med mål om å implementere ny politikk. Samlet sett er det vanskelig å se hvilken annen instans som naturlig skulle utføre dette arbeidet som Nasjonalt senter for mat helse og fysisk aktivitet utfører.

Organisering av de nasjonale sentrene

Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet er blitt lagt til Høgskolen i Bergen, nettopp fordi det var den av flere konkurrerende UH-institusjoner som pekte seg ut med sterkest faglig tyngde innenfor senterets fagområder og oppdrag.

Nå står Høgskolen i Bergen overfor en mulig fusjon med Høgskolen Stord/Haugesund og Høgskolen i Sogn og Fjordane. Sistnevnte har høy kompetanse blant annet innen fysisk aktivitet og helse. En fusjon med nevnte høgskoler vil skape en ytterligere faglig tyngde og hvor senteret og høgskolene har synergieffekter gjennom samarbeid om prosjekter og deling av kunnskap og viktige forskernettverk. Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet vil da få et større nedslagsfelt og tilgang til det viktige praksisnære kontaktnettet med skoler og barnehager, helsestasjoner og skolehelsetjenester som følger med.

Den tette kontakten og samarbeidet med høgskolen gjør det enkelt å få oversikt over praksisnære forsknings- og utviklingsprosjekter innenfor senterets fagområde og som senteret gjør tilgjengelig som faglige ressurser som formidles nasjonalt. Ordninga med §1-4-4 bidrar til en sterk faglig forankring i UH-sektor, og som sikrer nærhet til forskningsmiljøene. Dette bidrar i stor grad til og sikrer en kunnskapsbasert aktivitet. Gjennom nærhet til lærerutdanningen øker muligheten for drøftinger om kvalitetsforbedring, innovasjon og fornying i utdanningene som Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet tar initiativet til og er pådriver for.

Nettopp fordi sentrene er blitt plassert i UH-miljø med høy kompetanse og de beste muligheter for å bidra til kvalitetsutvikling i barnehage og skole innen sine respektive fagområder, ser vi i Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet ingen fordeler med å slå sammen sentre. De nasjonale sentrene arbeider allerede godt i et samvirke med Utdanningsdirektoratet. Dette samarbeidet ville blitt styrket dersom Utdanningsdirektoratet har større grad av innflytelse på lærerutdanningene.

Kvaliteten på tjenestene i de nasjonale sentrene

I rapporten stilles det spørsmål ved kvaliteten av enkelte av de nasjonale sentrene under Kunnskapsdepartementet.

Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet har bare bak seg en driftsperiode på vel ett og et halvt år fra staben var på plass. Det er derfor alt for tidlig å kunne måle effekt på kvaliteten i utdanningene på en vitenskapelig måte. Senteret er bemannet med personell med solid bakgrunn i FOU-aktivitet, hvor flesteparten av de fast ansatte har førstekompetanse eller høyere innen fagområdene mat, helse og fysisk aktivitet, og det arbeides kunnskapsbasert med de faglige ressursene som formidles til målgruppene. Det er vanskelig å se for seg hvordan en kan skille ut *målbare* effekter, og vise resultater av arbeidet de nasjonale sentrene utfører på kvaliteten i opplæringen.

Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet er en meget etterspurt samarbeidspartner hvor henvendelsene om faglige bidrag kommer fra både kommuner, fylkeskommuner, og fra fagfolkene (organiserte og ikke-organiserte), fra UH-sektor, fra frivillige organisasjoner som arbeider med samme målsetting. Våre viktigste kommunikasjonskanaler er sentrets nettside og facebookside. Begge kanaler kan vise til en kraftig vekst siden oppstart i 2014. Pr. 31.12 2014 hadde vi f.eks. 450 følgere og pr. 31.12 2015 hadde vi ca 1000. En økning på over 100%. Siste måling viser at vi nå har 1.340 følgere og dette tallet stiger for hver uke. Vårt mål er å passere 2000 følgere i løpet av 2016.

Senteret bidrar til å bygge nettverk som senteret kan utveksle og drøfte problemstillinger med, og som vil bidra til implementeringen av ny kunnskap og de nasjonale føringene. Senteret er en aktiv pådriver for at eiere legger til rette for at alle barn skal få bedre trivsel, læring og helse gjennom barnehage-/skole hverdagen.

Oppsummering

Kunnskapsdepartementet ønsket å oppnå en framtidig organisering som skulle legge til rette for: *god og konsistent måloppnåelse i kunnskapssektoren, utdanning og forskning av høy kvalitet, sektorenes og samfunnets behov nå og i framtiden, effektiv ressursutnyttelse, styring, ledelse og ansvarliggjøring og et klarere skille mellom policy utvikling, forvaltning, tjenesteproduksjon og tilsyn.*

Med bakgrunn i samfunnsoppdraget som barnehage og skole har, gir arbeidet som Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet utfører, myndighetene en unik mulighet til å bygge nødvendige broer for en høyning av kvalitet på lærerutdanningen og dermed på barnas barnehage- og skolehverdag, læring og mestring.

Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet går inn for:

- 1) Å være knyttet til UH-sektor, Høgskolen i Bergen og deres eventuelle nye partnere, for å ivareta tett forbindelse til forskning på mat, helse og fysisk aktivitet, og for å dra nytte av deres forsknings- og praksisnettverk. Kompetansesentre i kunnskapssektoren bør spres geografisk og ikke sentreres bare i Oslo-området.
- 2) Å fortsette som et nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet. Senterets tverrfaglige kompetanse innenfor fagområdene mat, helse og fysisk aktivitet, kompetanse i å arbeide helhetlig er viktig for kvaliteten i de faglige ressurser som utvikles. Denne kompetansen trengs også i utviklingen og utformingen av planverk og politikk på senteret fagområder. Senteret har derfor et stort potensiale til å bidra til å heve kvaliteten i skoler og barnehager.
- 3) Å videreføre Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet på bakgrunn av at senteret har en dagsaktuell funksjon som ingen annen instans har ansvar for. De to livsmestringsfagene: kroppsøving og mat og helse, samt arbeidet mot den generelle delen av læreplanen, med heving av kvalitet på daglige måltid og bevegelse i skoler og barnehager er unike samfunnsoppgaver. Brobygging i skoler og barnehager mellom helse- og utdanningssektor er så langt en unik metode å bruke, og vanskelig å se hvilken annen instans som skulle ha denne oppgaven. Siden sentrene er spesialiserte innenfor hver sine fagområder, er det derfor vanskelig å se faglige gevinster ved å skulle bli slått sammen med andre nasjonale sentre.

- 4) Å være nært knyttet til Utdanningsdirektoratet, hvor senteret bidrar til kvalitetsutviklingen i fagområdene kroppsøving og mat og helse i framtiden, og til realisering av senterets områder i den generelle læreplanen og kvalitetsutvikling i barnehager. Senterets nettverksbygging og utstrakte oversikt og kontakt med nettverk vil bidra til enklere implementering av politikk. Utdanningsdirektoratet bør ha innflytelse over innhold i lærerutdanningene. Dersom en vil ha en bedre og mer helhetlig skole, må kvaliteten i lærerutdanningene høynes.
- 5) Å bidra sammen med UH-sektor og praksisfeltet til kvalitetsforbedring og innovasjon, og til å utvikle ny kunnskap (praksis-nær forskning) om kvalitetsforbedring og implementering av lærings -, helsefremmende - og forebyggende tiltak i skoler og barnehager, slik at flest mulig av barna trives, lærer og mestrer, og slik at sosial ulikhet reduseres.

Bergen 11. april 2016

Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet

Gudbjørg Øen
Senterleder